

Подібне повторилось і під час підготовки конференції з питань роззброєння у Лондоні. Тоді заступник голови раднаркому й Командувач Збройними Силами України та Криму М. Фрунзе висловив 6 грудня 1922 р. заступнику наркома закордонних справ РСФРР М. Литвинову принципову незгоду з тим, щоб УСРР передала свої повноваження РСФРР і безуспішно переконував у доцільності участі в конференції України, яку мав представляти М. Полоз [10].

Таким чином, у міжнародних (Генуезька, Гаазька, Лозаннська, інші) конференціях на початку 1920-х років УСРР брала участь лише у складі російської чи спільної радянської делегації. Проти її окремої участі у конференціях заперечувала РСФРР.

Список використаних джерел

1. Друга сесія ВУЦВК // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 30 трав.
2. Кульчицький С. Як вирішувалося "українське питання". Чи була Україна в 1917 – 1922 роках незалежною? / Кульчицький Станіслав //

А. Купчик, канд. ист. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

УЧАСТИЕ УССР В МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЕРЕНЦИЯХ В НАЧАЛЕ 1920-Х ГГ.

*Освещено участие УССР в международных конференциях в начале 1920-х гг.
Ключевые слова: УССР, международные конференции.*

О. Kupchuk, Ph.D. (History), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

A PARTICIPATION OF UKRAINIAN SSR IN INTERNATIONAL CONFERENCES AT THE BEGINNING OF 1920 YEARS IS TOLD

*A participation of Ukrainian SSR in international conferences at the beginning of 1920 years is told.
Key words: Ukrainian SSR, international conferences.*

УДК 94(430)

О. Лади́га, канд. ист. наук
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ

ВІЙСЬКОВІ ДІЇ СОЮЗНИКІВ НІМЕЧЧИНИ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ В УМОВАХ "БЛІЦКРІГУ"

Стаття містить матеріали, підготовлені на основі нових наукових розробок вітчизняних та зарубіжних учених, а також архівних джерел. Присвячена проблемам участі армій європейських союзників Німеччини у війні проти СРСР.

Ключові слова: Німеччина, СРСР, блицкриг, Східний фронт.

Коли йде мова про німецьку стратегію початкового періоду війни, традиційно з'являється термін "бліцкриг", а за ним – слова "танки" і "танкова війна". Тим часом теорія блицкригу мала слабе відношення до стратегії і вельми опосередковане – до власне танків та їх бойовому застосуванню.

Тут не можна не відзначити, що навіть гітлерівській Німеччині все-таки потрібно було надати країні і міжнародній громадськості хоч якийсь привід для війни, нехай навіть явно сфабрикований та неправдоподібний. Для нападу на Ірак весною 2003 р. Сполученим Штатам і їх союзникам не знадобилася навіть такої хиткої підстави.

По суті сам термін блицкриг – це швидка, "блискавична" війна, метою якої є швидкий розгром супротивника до того, як він зможе використати весь свій військовий потенціал. Проте сама ідея подібної війни ніяк не може бути нововведенням: у будь-якій війні будь-який учасник завжди бажає випередити супротивника в розгортанні і розгромити його зонайшвидше. Таким чином, під терміном "бліцкриг" повинен розумітися не просто бажаний результат, а якась теорія, що дозволяє досягти цього результату [3, с.71].

Політика і час. – 1994. – №9. – С.57 – 63; №10. – С.69 – 74; №11. – С.66 – 72; №12. – С.64 – 70.

3. Кульчицький С. Християн Раковський на чолі зовнішньополітичного відомства УСРР / Кульчицький Станіслав // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 1998. – Вип.1. – С.88 – 91.

4. Про радянську делегацію // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 20 трав.

5. Раковський Х. Генуезька конференція / Раковський Християн // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 28 січ.

6. Раковський Х. Про Генуезьку конференцію / Раковський Християн // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 21 лют.

7. Розмова з Раковським // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 28 січ.

8. Роківини Раппальської угоди // Вісти ВУЦВК. – 1923. – 4 трав.

9. Головки В. А., Станчев М. Г., Чернявский Г. И. Между Москвой и Западом: Дипломатическая деятельность Х. Раковского / Головки В. А. – Харьков, 1994. – 383 с.

10. Фрунзе М. Становище на Близькому Сході / Фрунзе Михайло // Вісти ВУЦВК. – 1922. – 17 жовт.

11. ЦДАВО України. – Ф.Р. – 4сч. – Оп.1с. – Спр.572. – Арк.166, 183.

12. Чирко В. А. Створення дипломатичного союзу України з РСФРР та іншими радянськими республіками / Чирко В. А. // Український історичний журнал. – 1962. – №6. – С.40 – 50.

Надійшла до редколегії 24.01.13

Власне, на стратегічному рівні під блицкригом розуміється прагнення закінчити війну зонайшвидше, поки супротивник не встиг завершити мобілізацію армії і промисловості. Досвід Першої Світової показав, що для затяжної війни у Німеччині не вистачає ресурсів, тому бойові дії повинні бути завершені в гранично короткий термін, для чого в перший удар слід вкласти максимум сил і засобів – не тільки військових, але й психологічних. У цьому сенсі блицкриг для Німеччини – не теорія, а необхідність, гранична умова, без дотримання якої війна не принесе результату і буде програна.

Чому ж Німеччині так потрібні були союзники, не зважаючи на перемоги в Європі над Францією та іншими сильними державами, тим більше що німецькі генерали у своїх мемуарах, а слідом за ними й більшість істориків, говорять про низьку боєздатність союзників Німеччини? Відповіді на це питання ми не знаходимо.

Причина цього криється в тому, що до розвалу СРСР про участь військових контингентів країн Європи в агресії проти Радянського Союзу не говорилося з ідеологічних міркувань (більшість колишніх союзників Німеччини на той момент були вже радянськими союзниками); а після розвалу СРСР це робилося вже зовсім з

інших причин – з не зовсім зрозумілої делікатності, вірніше, "солідарності" незалежної, "демократичної" України та Росії з такими ж демократіями Європи.

Загальним у західній та й пострадянській історіографії вважається твердження, що Гітлер насильницьким чином "гнав підневільні країни" на війну з СРСР. Насправді ж, це не так. Статистика та об'єктивний аналіз доводять – чисельність військових контингентів "країн-сателітів" була більш ніж значною, а участь військ німецьких союзників у війні на Східному фронті була вельми діяльною. Та й у "підневільному" характері участі німецьких союзників у війні проти СРСР є дуже серйозні сумніви [4]. Як відомо, до 22 червня 1941 р. крім німецьких з'єднань біля кордонів Радянського Союзу розгорнулися 29 дивізій і 16 бригад союзників Німеччини – Фінляндії, Угорщини та Румунії (з серпня 1941 р. приєдналися до військових дій італійські, словацькі, хорватські частини). Тобто 20% сил вторгнення склали війська німецьких сателітів. У 1942 р. кількість союзницьких військ знову збільшилась і досягла максимальних 25 %. Ця цифра принципова – бо навіть у квітні 1945 р. всі союзні Червоної Армії війська (польські, румунські, болгарські, чехословацькі, французькі) склали лише 12% від чисельності радянських військ [1].

Звичайно, ні радянська, ні західна історіографія того часу не могла дозволити собі ставити під сумнів дружні відносини. Наслідком цього стало замовчування фактів найбільш впливових та кровопролитних боїв союзницького військового контингенту з РСЧА. Ця актуальна наукова проблема була однаково "незручна" і західноєвропейській і російській сторонам, але вимагає вирішення.

На нашу думку, причин по залученню військових контингентів союзників Німеччини проти РСЧА, не зважаючи на вдале застосування стратегії "бліцкригу" силами Вермахту у Європі, було кілька:

1. *Війська союзників Німеччини, виділені для дій в СРСР отримали найсучаснішу зброю і техніку з того, що мали в своєму розпорядженні їхні збройні сили.* Стрілецькі зразки зброї не поступалися радянським, а по окремим тактико-технічним характеристикам випереджали їх (це гвинтівки системи "Маузера" та "Манліхер-Каркано" – не гірші, а за ключовими параметрами, кращі гвинтівки Мосіна РСЧА), ручні і станкові кулемети, наприклад ZB vz.53 (не гірші кулеметів ДП, не кажучи вже про "Максими"), пістолети CZ vz.38, "Беретта" (не гірші за ТТ РСЧА). Артилерія союзників Німеччини була не гірша за радянську, а експортована зі Швеції, Німеччини та Чехії й краща за радянську. Танки LT vz. 35 і LT vz. 40, САУ "Самовенте" за ТТХ були на рівні радянських БТ-7 та Т-26 (основних радянських танків початку війни), крім того надійніші за танки РСЧА [2, с.87-88].

2. *Збройні сили Німеччини отримали значну повітряну підтримку з боку ВПС союзників* (наприклад, Румунія виставила для війни з СРСР більше 400 літаків). На озброєнні у союзників були бомбардувальники Хейнкель-111Н-3, Савойя-Маркетті SM. 79В, Брістоль-"бленхейм" Mk I. Ці машини ніяк не поступалися основним радянським фронтним бомбардувальникам. По винищувачам картина ще цікавіша: у союзників на озброєнні були "мессершміти" Bf-109e і Хейнкель-112, Хаукер "Харрікейн" Mk I, IAR-80, "Маккі" чмі ТТХ кращі за радянські І-16 і І-153 та ніяк не гірші новітніх МіГ-3, Як-1, ЛАГГ-3.

Як бачимо, озброєння союзницьких армій було не тільки сучасним (крім танків), а й надійним (гвинтівками, кулеметами, пістолетами, броневантами озброювали навіть німецькі частини).

3. *Збройні сили союзників Німеччини відтягували на себе значні сили РСЧА.* Наприклад, з 25 червня

1941 по 25 липня 1944 р. 16 фінських дивізій протистояли РСЧА на північному заході, і для утримання фронту потребувало неабияких військ (дві армії, значні сили ВПС (від 500 до 800 літаків у різні періоди), сили двох флотів)) – які, в іншому випадку, дуже б стали в нагоді на головних стратегічних напрямках. Не слід забувати, що окупаційну та охоронну діяльність виконували на території СРСР у більшості війська союзників Німеччини (наприклад, 9 угорських легких дивізій) [5, с.42-43]. Це підвищувало бойові можливості Вермахту, дозволяло йому зосередити ударні сили на головних напрямках, мало вирішальне значення для перебігу військових операцій, коли навіть свіжий батальйон вирішував долю прориву оборони, захоплення стратегічно важливого пункту чи звільнення оточених військ.

4. *Значна кількість частин союзників мала відмінні бойові якості, високу ступінь мобільності, що дозволяло ефективно діяти їм в умовах "бліцкригу".* З них формували бойові групи, які включали частини різних родів військ, необхідні для успішного виконання важливих бойових завдань. Вони підкорялися енергійному командирові й посилалися в бій як для прориву ворожої оборони, так і для утримання важливих об'єктів (schwerpunkt, ключовий пункт місцевості) або ведення активної оборони (контратак і контрударів). Прикладів успіху частин союзників велика кількість. Це й бойові дії у наступі італійського КСІР на Донбасі та альпійських стрільців у обороні; участь частин 3-ї румунської армії у напрямі Південний Буг – Дніпро – Азовське море в районі Бердянська і Маріуполя (серпень – жовтень 1941 р.), битви за Крим, коли добірні румунські підрозділи провели штурм Криму, який завершився захопленням Севастополя 4 липня 1942 р.; участь угорських військ у бойових діях на Україні, в районі Запоріжжя та Ізюму. Фінські частини взагалі мали успіх на протязі всієї військової кампанії на Східному фронті. Вони були чудово підготовлені, добре озброєні і ідеологічно стійкими. Мали величезний досвід війни в 1939-40 рр. з Червоною Армією. Її офіцери пройшли перевірку боями, після війни стажувалися у Німеччині. 1-а словацька моторизована дивізія восени 1941 р. добре діяла у складі 1-ої німецької танкової армії на території правобережної України, потім брала участь у запеклих боях біля Маріуполя і Таганрога, зіграла ключову роль у взятті Ростова на Дону. Влітку 1942 р. 1-а моторизована дивізія разом з німцями вдало наступає на Кавказ – звідки у січні 1943 р. відступає, прикриваючи німецькі частини [1; 4].

Таким чином, не дивлячись на недоліки, війська союзників Німеччини мали задовільну бойову цінність. Можна розмірковувати про те, що союзницькі війська за своїми бойовими якостями поступалися німецьким, однак Червона Армія теж мала у своєму складі національні частини і навіть з'єднання, підготовлені (і вмотивовані) значно гірше, ніж головна частина військ. Але це не є приводом для того, щоб віднімати представників "нацменшостей" із загального складу РККА.

Дієва участь союзників Німеччини у війні проти СРСР, особливо у 1941-42 рр. або ігнорувалася істориками різних наукових уподобань або замовчувалася більшістю з них. На сучасному етапі, завдяки відкриттю архівів Російської Федерації та спільним науководослідним проектам західних вчених ситуація щодо дослідження військових подій запропонованого періоду змінилася на краще.

Список використаних джерел

1. Kliment Ch. K. Germany's First Ally: Armed Forces of the Slovak State 1939-1945 / Ch. K. Kliment, B. Nakladal. – Atglen, 1998. – 208 p.
2. Ладига О. Проблема оцінки стрілецької зброї італійських військ на Східному фронті (1941-1943 рр.): відхід від міфу / Ладига О.І. // Істо-

ричні записки: Збірник наукових праць. Вип. 29. – Луганськ, 2011. – 240 с. – С. 86-98.

3. Переслегин С. Новая история Второй мировой / Сергей Переслегин. – М.: Яуза: Эксмо, 2009. – 608 с.

4. Союзники Германии на Восточном фронте / Александр Усовский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // www.pseudology.org.

5. Ungváry K. A magyar honvédség a második világháborúban / Kristián Ungváry. – Budapest: Osiris Kiadó, 2005. – 607 old.

Надійшла до редколегії 24.01.13

А. Ладыга, канд. ист. наук

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, Луганск

ВОЕННЫЕ ДЕЙСТВИЯ СОЮЗНИКОВ ГЕРМАНИИ НА ВОСТОЧНОМ ФРОНТЕ В УСЛОВИЯХ "БЛИЦКРИГА"

Статья содержит материалы, подготовленные на основе новых научных разработок отечественных и зарубежных ученых, а также архивных источников. Посвящена проблемам участия европейских союзников Германии в войне против СССР.

Ключевые слова: Германия, СССР, блицкриг, Восточный фронт.

A. Ladyga, Ph.D. (History)

Lugansk Taras Shevchenko National University, Lugansk

MILITARY ACTIONS OF GERMANY'S ALLIES FOR EASTERN FRONT IN CONDITION "BLITZKRIEG"

In this article there are materials, which are prepared on the basis of new scientific investigations of Ukrainian and also on the base of the archives documents. It is dedicated to the problems of the European allied armies of German in the Second World War against the USSR.

Key words: Germany, USSR, Blitzkrieg, Eastern front.

УДК 94(73):930.25

Л. Левченко, канд. іст. наук
Державний архів Миколаївської області, Миколаїв

УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ АРХІВІВ США

Досліджено процес утворення і розвитку регіональних архівів США з 1717 року до сьогодення, встановлено його періодизацію, охарактеризовано особливості кожного періоду.

Ключові слова: США, регіональні архіви.

У розвитку архівної справи США регіонального рівня чітко виокремлюється чотири періоди: "пошуку форм організації" (1717-1899), "період розквіту" (1900-1935), політики "нового курсу" (1935-1942), завершення формування системи регіональних архівів (1942-2003).

Архіви виникають у Північній Америці ще у колоніальний період (1607-1775). Першу бібліотеку, яка зберігала не тільки книги, а й офіційні документи засновано у Нью-Гемпширі 1717 р. за розпорядженням Британського уряду. Важливе значення мало проголошення незалежності від Великобританії 13-ма американськими колоніями (1776) і утворення самостійної держави. При наявності держави ми можемо вже говорити про державну архівну справу. У ході конституційного процесу (1787-1790) у ряді конституцій штатів обов'язки зберігання урядових документів було покладено на Секретарів штатів. Проте далі уряди штатів не пішли і ініціативу організації зберігання документів перебрали на себе історичні товариства.

Перше історичне товариство утворене у штаті Массачусетс (1792). Протягом XIX ст. історичні товариства виникли у штатах: Род-Айленд (1822), Пенсильванія (1824), Вісконсін (1836), Міннесота (1849), Теннессі (1849), Флорида (1856), Монтана (1865), Канзас (1875), Небраска (1878), Айдахо (1881), Огайо (1885), Північна Дакота (1889)). Товариства розглядали публікацію текстів історичних документів як один із шляхів забезпечення фізичної збереженості оригіналь документів і їх інформації. 1884 р. засновано Американську історичну асоціацію. Створення у її складі Комісії з публікації історичних манускриптів (1895) та Комісії публічних архівів (1899) сприяло з'ясуванню обсягів, тематики архівних комплексів, умов їх зберігання, заснуванню архівних установ, описуванню і публікації джерел з історії американської нації.

Бібліотека Конгресу США (1800) майже півтора століття виконувала роль офіційного репозиторія документів Конгресу та уряду Сполучених Штатів. Під її впливом у ряді штатів у складі бібліотек були створені архіви. Протягом XIX ст. архіви виникли при бібліотеках штатів

Нью-Йорк (1818), Вірджинія (1823), Кентуккі (1825), Техас (1839), Коннектикут (1840), Мічіган (1873), Оклахома (1890). На початку XX ст. заснування архівів при бібліотеках продовжилося, такі типи архівів виникли у штатах Арізона (1901), Гавайї (1905), Індіана (1913), Іллінойс (1921), Орегон (1947). Бібліотечні методи систематизації і описування розповсюдились на архівні документи.

Другий період позначений активною діяльністю Комісії публічних архівів (1899-1935) у штатах США та роботою Конференції американських архівістів (1909-1935) у складі Американської історичної асоціації. Під впливом Комісії публічних архівів на теренах США у 1901-1921 рр. виникли департаменти архівів і історії (Алабама, Міссісіпі, Північна і Південна Кароліни, Арканзас, Вірджинія, Техас, Теннессі, Джорджія і Луїзіана (сьогодні департаменти архівів і історії існують в Алабамі, Міссісіпі і Південній Кароліні). 1908 р. під проводом Дж.Фр.Джеймсона розгорнувся рух за створення федерального архіву, результатом якого стало заснування Національного архіву та Адміністрації документів США і Національної комісії з публікації історичних джерел і документів (Акт від 19 червня 1934 р.).

Першу Конференцію американських архівістів організовано У.Г.Ліландом 1909 р. У доповіді "Проблеми архівної справи в Америці" вчений порушив питання про впровадження європейських принципів "поваги до фонду" і "походження" в американську архівну практику, єдине архівне законодавство, пагубність застосування бібліотечних методів в архівах. Конференція архівістів 1921 р. продемонструвала розбіжність інтересів істориків і архівістів, а 1929 р. М.К.Нортон на Конференції вперше оприлюднила думку про те, що архіви насамперед повинні служити інтересам держави, державних установ, урядовців і задовольняти соціально-правові потреби громадян, а лише потім істориків. Вчена напоягала на цінності архівних документів як юридичних доказів, що можуть бути використані як у державному управлінні, так і у ході судового процесу. До 1935 р.